

Razvojne tendence kažejo, da planinsko gospodarstvo zgublja tudi v Vogezih na pomenu. Ponekod utrjuje kmetijsko dejavnost, največkrat pa ostaja pašništvo stranska dejavnost že trdnih turističnih obratov v prometno dostopnih območjih.

Študija je še posebej zanimiva za primerjavo skrajaj identičnih procesov in transformacijskih učinkov v našem planinskem alpskem območju. Za nekaterimi ureditvenimi posegi in pomočjo pri doseganju ekonomske obstojnosti planinskih obratov bi tudi pri nas ohranili ustrezno izrabo v visokogorskem svetu.

Metod Vojvoda

Nekateri geografski pripomočki

Nove karte

V Sloveniji sta v okvirih geodezije dve ustanovi, ki vsako leto izdelata in publicirata večje število topografskih kart. To sta Geodetski zavod SRS in Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Osnova vsem kartam, v najrazličnejših merilih, so **temeljni topografski načrti** v merilu 1:5000 in za odročnejša, manj naseljena območja, v merilu 1:10000. Izdelava temeljnih topografskih načrtov za celo Slovenijo je izredno obsežno in pomembno delo, ki ga usmerja Geodetska uprava SRS. Z izjemo nekaterih starejših listov, ki so stari tudi že 20 ali celo več let, je večino temeljnih topografskih načrtov izdelal Geodetski zavod SRS in tiskal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo. Letno izdelajo približno dvesto različnih listov in razveseljivo je, da bomo že leta 1982 imeli karte v tem merilu za celo Slovenijo. V naslednjih letih je v načrtu ponovna izdelava nekaterih starejših listov, ki še niso bili izdelani po danes dogovorjeni in ustaljeni metodologiji. Temeljni topografski načrti Slovenije so za nas geografe neprecenljiv pripomoček. Z ozirom na podrobno merilo in obilje važnih informacij, ki jih vsebujejo te karte, je razumljivo, da niso namenjene najširši javni uporabi in so deklarirane — ljudska obramba, uradna tajnost, interno. Uporaba teh kart je urejena s posebnimi predpisi. Z veseljem ugotavljamo, da je le malo dežel v svetu, za katere bi v celoti obstajale tako podrobne karte. Brez dvoma je to izreden dosežek slovenske geodezije, ker so temeljni topografski načrti solidna osnova za podrobno planiranje razvoja in raziskovanja Slovenije.

Za potrebe posameznih občin so bile s pomočjo temeljnih topografskih načrtov izdelane **karte občin** v merilu 1:20000 in to za občine: Škofja Loka, Zagorje, Domžale in Radovljica. Te karte so bile izdelane, predno smo dobili za Slovenijo karte v merilu 1:25000, ki jih je izdelal Vojni geografski inštitut iz Beograda. Ker tudi karte v tem merilu niso namenjene splošni javni rabi, je nastala v občinah ob razpravah in sprejemanju najrazličnejših sklepov vedno bolj očitna potreba, da bi imeli karto, namenjeno najširši javni rabi. Prvo karto za občino Novo mesto v merilu 1:50000 je izdelal Geodetski zavod SRS. Doslej so bile izdelane karte v tem merilu za naslednje občine: Postojna-Cerknica, Krško, Grosuplje, Litija, Domžale, Kamnik, Mozirje, Ilirska Bistrica, Ribnica, Ljubljanske občine, Logatec, Črnomelj-Metlika, Radovljica-Jesenice, v tisku so karte za občine Kočevje, Šmarje pri Jelšah, Sežana, Ptuj in v pripravi za občine Škofja Loka, Sevnica, Tolmin in skupaj obalne občine Koper-Izola-Piran. Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo je izdelal v merilu 1:50000 karte za občine: Kranj, Trzič, Maribor in Mursko Soboto. Izdelane so v nekoliko drugačni tehniki, ki sicer podrobneje prikazuje strukturo naselij, v drugih kartografskih elementih pa so nekoliko manj dodelane in pregledne.

Za nas geografe je posebej razveseljiva vest, da namerava Geodetska uprava SRS založiti in Geodetski zavod SRS izdelati (deloma že letos, do kraja pa v naslednjem letu), v obliki listov **karto v merilu 1:50000 za celo Slovenijo**. Karte v tem merilu, bodo prikazovale stanje leta 1980. Za geografe bodo izredno koristen pripomoček pri delu na terenu, služile bodo lahko kot osnova za tematsko kartografijo in ne nazadnje bo to karta, ki jo bodo lahko s pridom uporabljali tudi šolniki.

Posebej velja omeniti in podčrtati že kar lepo zbirko izredno privlačnih, praktičnih in uporabnih **planinskih kart**. V merilu 1:40000 je to karta za Škofjeloško hribovje in ponatis te karte s Poreznom. V merilu 1:50000 je Geodetski zavod SRS izdelal naslednje planinske karte: Karavanke, Kamniške in Savinjske Alpe, Polhograjsko hribovje z okolico in v merilu 1:20000 karto za Triglav in Bohinj. Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo je v nekoliko skromnejši tehniki izdelal karto Julijcev ter Pohorja in Kozjaka. Planinske karte so zaradi množične uporabe in velikega števila podrobnih informacij postale zelo priljubljene, vendar so na žalost izdelane v med seboj precej različni tehniki. Posebej pa moramo podčrtati, da so najnovejši izdelki Geodetskega zavoda SRS po vsebini in likovni plati na zavidljivem nivoju in jih lahko vzporejamo s tovrstnimi švicarskimi kartami, ki sodijo med najboljše, kar jih poznamo.

Ob teh kartih velja omeniti še vrsto **načrtov krajev** in to v merilu 1:10000 za Ljubljano, Novo mesto, Domžale, Rogaško Stalino, Litijo in Krško ter v merilu 1:5000 za Grosuplje, Mengeš, Trzin, Domžale, Nožice in Radomlje.

Vse to so izredni uspehi osnovne topografske kartografije, ki zaslužijo tudi širšo družbeno pozornost in priznanje. Pri nastajanju teh kart v najrazličnejših merilih je občasno, zlasti z Geodetskim zavodom SRS, sodeloval tudi Inštitut za geografijo Antona Melika pri SAZU z naveti ali recenzijami. Lahko si le želimo, da bi se te oblike sodelovanja med geodeti in geografi še nadaljevale.

Milan Orožen Adamič

Občinski atlasi

Občine so dolžne izdelati regionalni razvojni načrt. Za to morajo zbirati študijsko gradivo in tega je več občin s pomočjo svojih geodetskih uprav objavilo v obliki zbirke tematskih kart ali atlasov. Ti niso pomembni samo za domače geografe, ki proučujejo lokalno geografijo, ampak tudi druge, ki se pripravljajo za strokovno ekskurzijo ali se lotijo študija občinskega ozemlja v druge namene. Če ne zaradi druge snovi, so dobrodošli že zaradi vrisanih meja katastrskih občin, naselij in krajevnih skupnosti.

Po obsegu in kvaliteti so ti atlasi zelo različni. Velenjski atlas (**»Občina Velenje v prostoru«**). Izdelala Geodetska uprava Velenje, 1976, 12 kart v merilu 1:50000) je med najbolj skromnimi. Od kart je morebiti najbolj zanimiva ta, ki prikazuje preteka in bodoča grezanja oziroma jezerske površine, nastale ob rudarjenju Navgoriški atlas (**»Nova Gorica v prostoru in času«**). Geodetska uprava Nova Gorica, karte v merilu 1:130.000) obsega 63 kart, ki prikazujejo večidel infrastrukturne objekte, deloma tudi kmetijstvo in industrijo. Največ izdaj ima za sabo Zavod za urbanizem (ZUM) v Mariboru. Med debelejšimi zvezki je tisti, ki je podnaslovljen **»Predlog za javno razpravo 1979«**. Tekstovni del daleč presega kartografskega. Skupno z izdajo **»Naših 30 let, Maribor v občini in regiji ob 30-letnici osvoboditve«** (34 strani, karte v merilu 1:120.000) predstavlja najnovejše gradivo za lokalno geografijo, poleg 4. zvezka Krajevnega leksikona Slovenije (Ljubljana 1980). Med sodelavci je tudi prof. dr. V. Bračič, ki je prispeval članek o mariborskem visokem šolstvu.

Posebno mesto med atlasi ima ta z naslovom **»Domžale v prostoru in času«** (1974, 96 strani, izdala Skupščina Domžale in Geodetska uprava). Domžale so bile med prvimi, ki so izbrale podrobno gradivo za regionalni razvojni načrt. Zato vsebuje atlas tudi dve zanimivi karti, ki ju je prispeval Inštitut geodetskega zavoda SRS in imata naslov **»Nagibi in smeri nagibov terena«** in **»Smeri nagibov terena«**. Ta inštitut je po tako imenovani digitalni metodi (DMR) izmeril naklone površja in ekspozicije po kvadratih v obsegu 500 x 500 m za vso Slovenijo in pregled zanjo tudi že objavil. Ti dve karti sta vzorec in spričevalo metode, ki je interesantna tudi za geografe. Med kartami s pretežno infrastrukturnimi objekti najdemo tudi dve karti o klasifikaciji in vrednosti zemljišč (**»Kvaliteta in izraba zemljišč«** in **»Kategorizacija zemljišč«**). Za izdelavo regionalnega načrta je občinam predpisana metodologija zemljiškega vrednotenja, ki upošteva nagib zemljišč, litološko sestavo,